

Förnyelsen av sångskatten i *Lova Herren* – språkliga och teologiska överväganden

Arbetet med att revidera sångboken *Lova Herren* (1988) har pågått en tid. Vi vill här låta en av kommitténs medlemmar, Johan Åström, Alingsås, ge en inblick i hur revideringsarbetet fortlöper och vilka språkliga och teologiska utmaningar som möter på vägen.

”Måtte vi få behålla vår sångbok oförändrad, länge till.” Så manade mig en gång min mormor, när hon förstod att en revidering av sångboken *Lova Herren* var på gång. Det låg en tyngd i dessa ord, en maning att besinna vilken skatt vi har i den sångbok som utgavs av BV-Förlag år 1988. Och min mormor är inte den enda som uttryckt sig i sådana ordalag; den sångbokskommitté som återuppstod år 2014 har fått arbeta i medvetande om att det förekommer både starka och delade meningar om projektet att revidera *Lova Herren*. De har inte bara att göra med i vilken landsände man bor, utan tar också sikte på att sångboken för många utgör en form av bekännelse-dokument. Är det då en skara bakåtsträvare som vi här har att göra med, vars åsikter vi inte behöver fästa oss vid? Eller ligger det något i att tillskriva sångboken en sådan betydelse, och hur påverkar det i så fall revideringsarbetet?

Bakom min mormors maning vet jag låg en livserfarenhet av att bruka dessa sånger i vardagen. Under glada och sorgsna dagar, under uppsluppet födelsedagsfirande, men också när tvivel och ångest tog överhanden. I sångboken fann hon sånger att hålla sig till när Gud var som borta, eller när bö-
nerna inte tycktes nå fram. Men också när Gud tände nådens ljus. När hon fick se vad Gud hade gjort för henne, ja, då kunde hon instämma: ”då blir jag hjärtligt glader, då lockas lovet fram...” (LH 639:1). Hon hade en erfarenhet av hur sånger förmedlat och fördjupat undervisningen från Guds ord, uttryckt erfarenheter från livet med Jesus, pekat på den tillräknade rättfärdigheten vi äger i honom och stärkt hoppet till himmelen. Journalisten Allan Nyström har sagt, att texterna till väckelsens sånger hör till de största kulturskatter vårt land äger. ”Dessa sånger har byggt broar. Broar mellan människor, broar mellan jord och himmel.”¹

Om det nu är så, att den sångskatt vi har i *Lova Herren* är så rik som min mormor hade upplevt, varför ska den då revideras? Är det rätt att alls göra något, när den andliga välsignelsen av denna sångbok redan bevisats vara så stor? Ja, sådant var i alla fall det upp-

drag som sångbokskommittén fick av ELM-BVs årsmöte år 2005, vilket förnyades 2014 efter att arbetet några år tagit paus. Genom historien strömmar nämligen evangeliet från Guds ord in i vår vardag, från generation till generation. Och i samma ögonblick som en människa i mötet med Guds ord får smak för evangeliet formas en ny sång, sången om Jesus, Guds lamm. Den sången är personlig, den utgår från hjärtat hos den människa där Guds Ande har tagit plats. Där har sången om Jesus fötts, och så har Gud ordnat det så fint att några av dessa sånger fått bli till välsignelse för långt fler människor än den enskilde. Under hela kyrkans historia har sångskatten på så vis förnyats. Revideringar av sångböcker har varit naturliga steg, där sådana sånger som inte längre används eller har ett språk som vi inte känner igen oss i, får ge plats för nyare sånger, som är bärare av samma goda innehåll.

Jag vill i denna artikel dela med mig av några språkliga och teologiska överväganden från de gångna tre årens arbete med textrevideringen av *Lova Herren*. Arbetet med sångtexter pågår ännu vid publiceringen av denna artikel, som endast rymmer axplock av de utmaningar och andliga rikedomar som vi har ställts inför. Inledningsvis något om den metod vi valt att arbeta efter.

METOD

Två personer i sångbokskommittén, som utgörs av sammanlagt fyra, har fått textrevideringen av sånger i *Lova Herren* som sitt uppdrag. Vi började med de sånger där vi bedömt behovet som störst. Bedömningen som gjordes i ett tidigt skede av kommittén, före 2007, har här använts som en prioriteringsordning för att undvika onö-

digt arbete med texter där revideringsbehovet troligen är litet eller obefintligt.

Att revidera en sångbok är inte ett hantverk med en på förhand given metod. I stället har vi utarbetat en metod som vi funnit praktisk och som vi bedömer ger en kvalitetssäkring av de olika texterna. Av de 800 sånger som finns i *Lova Herren* är det ca 620 som vi arbetar med för att så småningom föra vidare 500 sånger från *Lova Herren* in i den nya sångboken.² Vi arbetar i ett webbverktyg som vi kallar "Lova Herren 2.0", där sångerna placeras i en av följande kategorier:

- Sången har ännu inte genomgått bedömning (röd).
- Ett eller flera textrevideringsförslag har inkommit (orange).
- Kommittén har enats om ett textförslag för sången som helhet (gul).
- Kommitténs förslag har genomgått extern kvalitetsgranskning (grön).
- Kommittén bedömer att sången kan utgå (grå).

Sångerna flyttas från röd till orange, till gul och till grön kategori allteftersom. Sånger som hamnat i gul kategori skickas ut på remiss, vilket sker i omgångar där 50 eller 100 sånger samlas i ett dokument och tillhandahålls för extern granskning under ett halvår på ELM-BVs webbplats och vem som helst är välkommen att inom angiven tid lämna synpunkter på dessa remisser. Inkomna synpunkter förs in i "Lova Herren 2.0" och tas i beaktande i den vidare bedömningen innan sången förs till kategori grön.

Bedöms inte någon revidering behövas, flyttas sången direkt från röd till grön. Bedöms sången kunna utgå, vilket enligt ovan ska gälla 120 sånger, flyttas sången till en

kategori vi kallar grå. Sången kan även ges en blå etikett i "Lova Herren 2.0" för att beteckna att sången innehåller en eller flera verser som är upphovsrättsligt skyddade. En rosa etikett betyder att sången genom textrevideringen fått nya inledningsord.³

SPRÅKLIGA ÖVERVÄGANDEN

För den andliga sången och dess språk ställde en gång Nils Frykman upp följande ideal: "Den bör vara sann som Bibeln, enkel som ett barn, trosfrisk som Luther, hjärtlig som Rutström, formgod som Runeberg, älsklig som Topelius, len som Franzén och ledig som Lina Sandell."⁴ Nils Frykman var ju själv både sångdiktare och kompositör och finns rikligt representerad i *Lova Herren*. Han hade arbetat med att identifiera vad som utmärker goda sångtexter, vilket avspeglas i formuleringen ovan som ger ett kvalitetsmässigt erkännande till sångtexter vi har i *Lova Herren*. Att gripa sig an en textrevidering av sådana sånger som lovordas av Frykman blir desto mer förpliktande och är naturligtvis en grannliga uppgift. Hur radikala vågar vi vara utan att förstöra dessa kvalitetsmässiga värden?

"Ni ser väl till att byta ut "skall" mot "ska"?" Detta var en av de första synpunktterna som framfördes till mig när arbetet återupptogs 2014. Personen i fråga åberopade Svenska Folkbibeln utgåva från 2015 där ordet "skall" konsekvent ersatts med "ska". Och sedan år 2007 skrivs lagar och förordningar med "ska", och när detta alltså inte längre ses som enbart talspråk finns egentligen inga skäl att skriva "skall".⁵ När frågan diskuterats i kommittén, har vi fått konstatera att ordet "skall" inte utan problem konsekvent kan ersättas med "ska".

"Skall" är i sjungen text att betrakta som ett annat ord än "ska", inte innehållsmässigt utan klangmässigt. Även språkstilen som helhet har varit en orsak till att behålla "skall" i flera sånger. Vi har dock gått in för att ersätta "skall" med "ska" när vi bedömt att detta inte orsakar några problem.⁶

Bindeordet "ty" är troligen lika omdiskuterat i kommittén som "skall". Här har vi konstaterat att ordet "ty" inte utan problem kan ersättas med "för". Ordet "ty" är ett effektivt ord i skriftspråk. "För" blir ibland dubbeltydigt eftersom det kan vara både konjunktion och preposition. Vers 3 i LH 319 lyder: "Du arma syndaträl, Du kan ock frihet få, Ty för din dyra själ Har Jesus dött också." Här hade det inte fungerat med "För för din dyra själ", och den reviderade version vi stannat inför lyder: "Du som är syndens träl, Nu kan du frihet få, Ty för din dyra själ Har Jesus dött också." Ordet "arma" i början av denna strof, vilket betyder "beklagansvärd" eller "fattig", har här ersatts med ett uttryck, som vi bedömer mer lättbegripligt, även om det innebär att vi förlorar en valör av hur syndens slav har det.

Äldre ordformer som "blott", "säll", "sälla", "helge", "uti" har i flera fall fått stå kvar, särskilt om de finns med i inledningsorden av en sång som i LH 74: "O Helge Ande, var oss nära." Ersättningsord har valts där detta inte omöjliggör rim och smidighet i versen. Ord som i Svenska Akademiens Ordlista (SAOL) anges som ålderdomliga har vi dock försökt att ersätta där det varit möjligt.⁷ Där vi inte hittat ett tillräckligt väl fungerande ersättningsord har vi förklarat ordet i en fotnot.

Det finns ord som genomgått en betydelsemässig förskjutning. Ett sådant ord är

interjektionen "ack". Detta ord är numera enligt SAOL ett uttryck för resignation eller beklagande. Tidigare användes ordet som uttryck för glädje, välbehag, förtjusning och tacksamhet.⁸ Det är med denna sistnämnda innebörd vi finner ordet på flera ställen i *Lova Herren*, exempelvis "Ack, saliga stunder som Jesus oss ger" (LH 256). Här har vi sökt alternativa uttryckssätt för att fånga vad som kan ha varit sångdiktarens intension. I detta fall har vi stannat för alternativet: "Välsignade stunder som Jesus oss ger".

Ordet "ack" kan också vara ett uttryck för saknad, längtan eller önskan, vilket är fallet i Agatha Rosenius sång "Vadhelst här i världen" med refrängen "Ack, saliga ro: På Jesus få tro Och äga Guds ord i sitt bo!" (LH 217). Om ordet "ack" många gånger kan ersättas med "o", så är det inte fallet i just denna sång; att sjunga "O saliga ro" kan ju uppfattas som en "oselig" tillönskan.

Många innerliga uttryckssätt möter i *Lova Herren*, till dem hör orden "dyra" och "kära" i olika kombinationer. Adjektivet "dyr" anger i dagens språkbruk att något kostar mycket pengar, men ordet kan också betyda kär, en innebörd som betecknas som ålderdomlig i SAOL. "I Lammets blod, det dyra, kära blod" har vi därför reviderat till "I Lammets blod, det underbara blod" även här med stråvan att fånga sångdiktarens intention (LH 392).⁹ På detta vis hoppas vi att sången ska fortsätta uttrycka innerlighet och den kärlek som försoningens evangelium handlar om.

Vi har i genomgången av sångtexterna funnit sådana uttryckssätt som i hög grad uttrycker textförfattarens personliga upplevelse och som kanske är ganska ovanlig

bland trons folk. "Den som mer än tjugo år Under Moses aga suttit Och mång' bitter bättringstår Uppå magra kinder gjutit, Måste i sin otro lida Rövar'n frälsas vid sin sida" (LH 355:4). Så skrev Lars Nyberg (1720–1792) när han var 28 år gammal.

Av det omfattande författarregistret till *Lova Herren* framgår att Nyberg under sitt liv emigrerade till USA, där han så småningom intresserade sig för herrnhutismen och lämnade sin tjänst som pastor i en luthersk församling. Vi har inga skäl att betvivla vare sig att han kämpade under lagen i mer än tjugo år, eller att följden av ett sådant liv inte leder till frälsning; rövaren på korset blir frälst, men inte jag. Denna erfarenhet av att leva under lagen just i över 20 år är dock av ett sådant personligt slag, att vi inte sett oss ha anledning att behålla just den versen i en ny sångbok.

I förnyelsen av sångtexterna har vi strävat efter att finna vardagliga uttryckssätt, eftersom sången ska sjungas av dagens människor. Men i detta ligger också en fara för klåfingrighet. Vi har försökt att undvika textmässiga förändringar i inledningsorden av en sång och i sånger som gärna sjungs trots att språket i vissa avseenden är eller kan upplevas ålderdomligt. Vi har även undvikit att göra revideringar av psalmer som sällan sjungs men som har en traditionsmässigt stark förankring. Ett exempel är julottepsalmen "Var hälsad, sköna morgonstund" (LH 100) som även i *Svenska psalmboken* har samma lydelse som den hade i den Wallinska psalmboken från 1819.

Vi har vinnlagt oss om att ge ordförklaringar i fotnot efter sångtexten, inte bara för att förklara ord utan också, kanske ännu mer för att ge bibelhänvisningar till

enstaka ord och uttryckssätt. ”Känner du vännen den vite och röde” har i fotnot förklarats: ”vite och röde: så beskrivs vännen i Höga v. 5:10, vilket anspelar på Jesu renhet och blod.” Ett argument för att behålla liknande uttryckssätt är att de ger pregnans och höjer texten över det konventionella. Ordförklaringar har även tillämpats när vi funnit skäl att behålla en text oförändrad och vissa äldre ord därför behövt en förklaring.

TEOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN

Sångerna i *Lova Herren* representerar en gedigen evangelisk-luthersk teologi och överensstämmer med vad som varit ELM-BVs teologiska identitet, trots att flera sånger faktiskt kommer från frikyrkliga sammanhang. Vid en genomgång av författarregistret kan vi konstatera att man varit vidsynt nog att plocka in sånger från exempelvis baptistiska sammanhang, bara de överensstämmer med evangelisk-luthersk tro. En sådan sång är ”Det enda som bär när allting annat vacklar” av Lydia Engvall-Lithell (LH 400).

Det bör också noteras, att bland sångförfattarna i *Lova Herren* återfinns både kvinnor och män, lärda och olärda, rika och fattiga, bönder och professorer, landsförvisade och ledamöter i Svenska Akademien. Gemensamt för dem alla är att de i sina sångtexter förmedlat gedigen evangelisk-luthersk tro och detta på ett sådant sätt att de tillvaratagits och tonsatts och att sången sedan fått ett erkännande och börjat användas i olika kristna sammanhang.

Många av oss har i skilda skeden i livet fått erfara den stora andliga rikedom som finns i olika sånger och uttryckssätt och har även funnit egna favoriter. Inte minst rym-

mer sångerna mycket själavård, tilltal som hjälper och vårdar det andliga livet. Ett exempel är sången LH 367: ”Om du är usel och död och kall, Så är du friköpt i alla fall. Din synd i blodet avtvagen är, Om också du uppå bördan bär. Till barn du valdes av evighet, Guds barn du är, o, glöm ej det, Guds kära barn, om du kommit när, Men sorgelbarn, om du borta är.” Så formulerade sig Anders Nilsson år 1887 och tilltalet träffar än idag rätt hos kristna som i mötet med Guds ord ser sanningen om sig själva. Har jag ens den tro som frälser, kan en kristen fråga sig. Och svar på denna oro ges i den sista versen i samma sång: ”Gud väger aldrig din arma tro, En bättre grund finns för frid och ro: Den grund, som lades i Jesu blod...”

Vi har bland sångerna i *Lova Herren* ett rikt själavårdande arv att uppmärksamma, kanske återupptäcka, men framför allt se till att förmedla vidare till våra närmaste, till våra barn. Evangeliet om en tillräknad rättfärdighet genom Jesus förkunnas mycket radikalt och befriande i många sånger. Uppdraget från ELM-BVs styrelse till sångboks-kommittén, när detta förnyades år 2014, anger riktningen: ”Att bevara och förnya organisationernas evangelisk-lutherska sångtradition och förmedla den till kommande generationer genom att utge en gemensam sång och melodibok” och vidare att ”säkra att sångboken i sin helhet förmedlar ett klart evangelisk-lutherskt innehåll”. Uppdraget från ELM-BVs styrelse innebär att den teologiska riktningen i sångboken inte ska förändras. Det är svårt att i *Lova Herren* hitta uttryckssätt som är klandervärda utifrån den evangelisk-lutherska bekännelsen.

Redan när kommittén påbörjade sitt arbete år 2005 kom förslag om att *Svenska*

*Det tillhör vandringen med Herren att succesivt
lära sig förstå teologiska begrepp som inte
tillhörde det vardagliga språkbruket.*

*Det kan vara så, att en erfarenhet som
formulerats i en sångstrof är något som kan
förstås först efter flera års vandring med Herren.*

psalmbokens version borde väljas för de sånger och psalmer som genomgick en revidering inför utgivningen av denna psalmbok 1986. Dessa revideringar är många gånger förtjänstfulla, men flera innehåller även exempel på försvagningar såväl teologiskt som poetiskt. Ett tydligt exempel på teologisk försvagning är psalmen "Gläd dig du Kristi brud". Vers 6b lyder i *Lova Herren* (LH 85) "Lägg för hans fot din prydnad, Bekänn dig till hans lydnad", men i psalmboken (SvPs 104:6) "Lägg för hans fot din prydnad, Giv honom tro och lydnad". Här har man på ett olyckligt sätt ersatt läran om den tillräknade rättfärdighet vi genom tron äger i Jesus, han som var fullkomligt lydig mot sin Fader, med en lagisk uppmaning till oss att ge vår tro och lydnad till Jesus. Trots denna typ av avskräckande exempel finns flera goda revideringar, som vi valt att använda.¹⁰ Principen har varit att följa psalmbokens version om inga större hinder finns för det. Detta kan förhoppningsvis underlätta för dem som är vana vid psalmbokens version. Nu står ju Svenska kyrkan

i begrepp att påbörja en förnyad revidering av *Svenska psalmboken*, vilket torde kunna innebära nya revideringar av flera psalmer och sånger som vi inte kan ta hänsyn till.

Även om det teologiska värdet av många sånger är oskattbart, har kommittén uppmärksammat på formuleringar i enstaka sånger som leder tankarna mer i riktning mot mig själv än mot Jesus. En sång som anförts i detta sammanhang börjar: "Dyra själ, har det dig smärtat, Att en syndare du är?" (LH 276). Sångtexten kan ge intrycket att frälsningen är en blandning av Guds nåd (vad Jesus ger) och vår lydnadsgärning (vi måste ge vårt liv, allt). Inledningen till sista versen: "Jesus med en helig iver Vill, att allt du honom ger" är en stark lagförkunnelse. Men här kan detta med att ge Jesus allt bli ett nådekrav, snarare än ett "lagens andra bruk" eller en frukt av tron.

Det finns flera teologiska begrepp i *Lova Herren* som inte tillhör det vardagliga språkbruket och som för utomstående personer är obekanta. Vi har inte sett det som vår uppgift att överge dessa begrepp; det tillhör

*Det
nostalgiska
är inte utan
vidare det
rätta*

vandringen med Herren att istället successivt lära sig förstå dem. Liksom det är orimligt att föräldrarna i en familj enbart ska använda begrepp som ett barn kan förstå, är det orimligt att ställa det kravet på sångtexter att en nyomvänd eller utomstående ska förstå allt. Men allt eftersom ett barn växer upp lär det sig förstå språket, och detsamma gäller ett Guds barn. Det kan vara så, att en erfarenhet som formulerats i en sångstrof är något som kan förstås först efter flera års vandring med Herren.

Klassiska begrepp som frälsning, försörjning, rättfärdiggörelse används även i nyutkomna bibelöversättningar, vilket vi sett som ett gott motiv till att behålla dem i sångtexter. Begreppet "förlösning" har varit föremål för diskussion. För det första är ordet förlösning mestadels ersatt med "återlösning" i Folkbibeln (SFB).¹¹ Så är fallet i exempelvis Hebr. 9:12 som citeras i sångens ord "Han en evig förlösning vunnit När i döden han utgav sig" (LH 444:5). För det andra kan ordet förlösning i vissa sånger snarare betyda befrielse än återlösning. Så har exempelvis valts formuleringen: "På Golgata blodet har runnit, Det utgöts på korset för oss. Befrielse han åt oss vunnit, för blodet vi slipper förgås" (LH 79:3). I detta fall har även betoningen i ordet "befrielse" gett detta företräde framför ordet "återlösning". För det tredje kan nämnas att ordet "förlösning" finns kvar i SFB på två ställen, det ena är 1 Mos. 35:16 som talar om Rakels förlösning och det andra Rom. 8:23 som talar om vår kropps förlösning. Inte bara det sistnämnda bibelstället utan även poetiska och stilmässiga skäl gör det befogat att behålla ordet "förlösning" i vissa sånger även i fortsättningen.

Det förekommer herrnhutiska uttrycks sätt i *Lova Herren*, även om säkert en utsortering gjordes av sådana inför utgivningen av sångboken. Sådana anspelar på den innerliga föreningen mellan den kristne och Frälsaren, men där vi ställs i relation till såren och blodet i formuleringar som inte finns i Skriften. Vi har i kommittén inte funnit skäl att behålla utombibliska bilder och uttryckssätt, särskilt inte om de är svåra eller omöjliga att begripa. Exempel på sådana uttryckssätt finns i sången "Herde, du som fåren betar" (LH 248). Här skriver Christoffer Gjörwell (1731–1811) om hur den gode herden vårdar sin hjord: "På blodstänkta purpurängar Och i såren du den hägnar, Gör den nöjd".

Även Lina Sandell, som under en tid deltog i den Evangeliska Brödräfsamlingen i Stockholm, använder ibland liknande begrepp. Sången "Alla dagar är han nära" talar om herden som vill "skydda, vårda sina får, Bära dem på starka armar, Beta dem i sina sår" (LH 500:1). Då vi inte funnit någon biblisk referens till uttryckssättet har strofen fått följande lydelse: "Alla dagar vill han trofast Skydda, vårda sina får, Bära dem på starka armar, Visa dem på sina sår".

AVSLUTANDE KOMMENTARER

Som kristna och som ELM:are är vi uppmärksammade att fortsätta kampen för den tro som en gång för alla har överlämnats åt de heliga som aposteln Judas skriver i sitt brev (v. 3). Den kampen utspelar sig inte bara genom det talade ordet från predikstolen, utan i lika hög grad genom valet av unisona sånger före och efter predikan. Det går inte att komma ifrån att sångboken är och bör

vara ett tvärsnitt av vår bekännelse: detta är vad vi står för som evangelisk-luthersk organisation. När vi säger ja till en bekännelse, måste vi samtidigt säga nej till annat.

I genomgången av *Lova Herren* är det lätt att bli nostalgisk. Vi går igenom sådant som tidigare generationer haft mycket glädje av; en del kan användas direkt, annat behöver putsas upp. Men det nostalgiska är inte utan vidare det rätta. Uppgiften är att ta fram en ny sångbok inom ELM-BV som förnyar den evangelisk-lutherska sången, både i våra föreningar och församlingar, men även

i våra hem. En sångbok är en fysisk produkt som till skillnad från projicerade sånger kan fungera som en riktningsgivare för vad vi som organisation anser vara god evangelisk-luthersk sång idag och framöver.

Johan Åström

Ingenjör, predikant i ELM-BV och medlem i sångbokskommittén, Alingsås

1. Skivsamlaren och journalisten Allan Nyström (född 1932) var under ett tjugotal år engagerad i radioprogrammet "Andliga sånger". Citatet är hämtat från Nyströms bok *Nåd och Jubelton*, KM-Förlaget & Bornelings 2002.
2. Projektbeskrivning 2014 från ELM-BV:s styrelse.
3. Färgklassningen är enbart för att underlätta det pågående arbetet och för att upprätta behövliga register, inga färger kommer att visas i den tryckta sångboken.
4. Citat från boken *Nåd och Jubelton*.
5. <http://dinsvenska.se/ordformer/bor-man-skriva-ska-eller-skalli-formella-texter/>

6. Så i LH 226: "För Herrens ord vi ej ska skämmas."

7. SAOL tryckår 2015

8. Svenska akademiens ordbok (SAOB) anför som exempel Matt. 25: 21 som i Gustav Vasas bibelöversättning (NT 1526) lyder: "Ach tw godhe och trooghne tienare, öffuer en ringa ting hafuer tw warit trooghen."

9. Det norska originalet av Marius Giverholt börjar "O Lammets blod, det dyrebare blod."

10. Exempelvis avseende LH 391 och 732.

11. Så redan i 1998 års utgåva.